

پدیدارشناسی و پدیدارشناسی هرمنوتیکی: تشابهات و تفاوت‌های آن، در روش شناسی پژوهش‌های کیفی

لیلا نعمتی^۱، روح اله نعمتی^۲

بیان مسأله

بررسی تاریخی نشان می‌دهد گرچه پژوهشگران هنوز بر استفاده از روش‌های کمی در پژوهش‌های خود تأکید می‌کنند، اما روش شناسی‌های مرتبط با پژوهش‌های کیفی رشد قابل ملاحظه‌ای داشته است. اسپورن اوایل دهه ۱۹۸۰ را آغاز رهایی از طلسم محدودیت‌های روش شناسی-های تحقیق تجربی- منطقی قلمداد می‌کند (اسپورن، ۱۹۹۴، ص ۱۶۷).

در حال حاضر، سؤالات زیادی درباره کانون توجه پژوهش بوجود آمده و درعین حال، روش شناسی‌هایی گسترش یافته‌اند که به جای تأکید بر پیش بینی، کنترل و اندازه گیری، بر کشف، توصیف و معنی تأکید می‌کنند. می‌توان گفت، توجه به محدودیت‌هایی که منشاء سؤالات مهمی در حوزه علوم انسانی در ارتباط با اقتضات روش‌های تجربی است، روند فزاینده‌ای یافته است. در چنین شرایطی، روش شناسی‌های مختلفی در ارتباط با تحقیق به وجود آمده و مورد توجه قرار گرفته‌اند که از آن جمله می‌توان از پدیدارشناسی و هرمنوتیک پدیدار شناسی نام برد (دنزین و لینکلن، ۲۰۰۰، ص ۱). گرچه اکنون دغدغه استفاده از روش شناسی‌های کیفی در محققان دیده می‌شود، اما به نظر می‌آید هنوز هم درک مناسبی از ضرورت استفاده دقیق از این روش‌ها به وجود نیامده است. به طور خاص، پدیدارشناسی و پدیدارشناسی هرمنوتیکی به صورت فزاینده‌ای به عنوان روش شناسی‌های تحقیق مطرح شده‌اند، اما هنوز در مورد جنبه‌های خاص و منحصر به فرد این روش شناسی‌ها، ابهاماتی وجود دارد. پدیدارشناسی و هرمنوتیک پدیدار شناسی مکرراً بدون توجه به تفاوت بین آنها به جای یکدیگر استفاده می‌شوند. هدف این مقاله بررسی روش شناسی‌های پدیدارشناختی، پدیدارشناختی هرمنوتیکی و بحث در باب تشابهات و

Innemati09@gmail.com

rn1385@gmail.com

^۱- کارشناسی ارشد فلسفه تعلیم و تربیت،

^۲- دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه تعلیم و تربیت،

تفاوت‌های بین این روش‌شناسی‌ها در پژوهش‌های کیفی است. در این بررسی، ابتدا دیدگاه هوسرل و هایدگر در این باب مدنظر قرار می‌گیرد و سپس نحوه تأثیر هر کدام از این دیدگاه‌ها را بر عملکرد پدیدارشناسی و پدیدارشناسی هرمنوتیکی و به عنوان روش‌شناسی‌های تحقیق مورد توجه قرار می‌دهیم.

سوالات پژوهش

1. تشابهات و تفاوت‌های پدیدارشناسی و پدیدارشناسی هرمنوتیکی، در حوزه هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی چیست؟
2. پدیدارشناسی و پدیدارشناسی هرمنوتیکی چه تأثیری بر استفاده از آنها به عنوان روش‌شناسی‌های تحقیق دارند؟

چارچوب نظری

پدیدارشناسی هوسرل و پدیدارشناسی هرمنوتیکی هایدگر دارای عناصر مشابهی هستند. آنها درصدد بودند جهان زندگی یا تجربه انسان را آن گونه که زیسته شده، روشن سازند. آنان می‌خواستند آن چه را که می‌دیدند از طریق استفاده از اکتشافات علمی-تجربی در حوزه انسانی از دست رفته است، بازیابی نمایند؛ در نتیجه به دنبال ایجاد نگاهی جدید به جهان و انسان بودند. با وجود علاقه مشترک به تجربه زیسته و نگرستن به جهان، این دو سنت (پدیدارشناختی و هرمنوتیکی) از نظر جهت‌گیری با هم متفاوتند، که این تفاوت‌ها در این نوشتار در حوزه روش‌شناسی بررسی می‌شود. در این پژوهش کیفی در چارچوب روش‌شناسی پدیدارشناسی هوسرل و پدیدارشناسی هرمنوتیکی هایدگر برای بررسی تشابهات و تفاوت‌های آن دو روش در پژوهش‌های کیفی استفاده می‌شود. پدیدارشناسی پیش‌فرض ضروری هرمنوتیک می‌باشد. در این نوشتار مفاهیم رایج در پدیدارشناسی و هرمنوتیک از قبیل تجربه زیسته، در پراتنز قرار دادن، آگاهی و جهان بررسی می‌شود؛ و تجارب پدیدارشناسی هوسرل و پدیدارشناسی هرمنوتیکی هایدگر، منشأ الهام خواهد بود.

روش

در این کوشش بر اساس روش توصیفی-تحلیلی به بررسی پدیدارشناسی و پدیدارشناسی هرمنوتیک به عنوان روشی که می‌توان در تحقیقات و پژوهش‌های کیفی از آن استفاده کرد، استفاده می‌شود. برای انجام این مطالعه، کتاب‌ها و منابع مکتوبی که به پدیدارشناسی و هرمنوتیک پرداخته‌اند، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یافته‌ها، نتیجه‌گیری، بحث و پیشنهادها

توجه به پژوهش‌های کیفی از جمله به کارگیری روش‌شناسی‌های پدیدارشناختی و هرمنوتیکی روند فزاینده‌ای به خود گرفته است. گرچه در برخی موارد دیده شده است که این روش‌شناسی‌ها با هم یکسان تلقی می‌شوند اما در عین داشتن تشابه دارای تفاوت‌هایی نیز هستند. یکی از وجوه اشتراک این روش‌شناسی‌ها، استفاده از تجربه شخصی مشارکت‌کنندگان در پژوهش و دستیابی به اطلاعاتی درباره تجربه زیسته فرد از طریق درون‌نگری است که آنها را کاملاً از روش‌شناسی‌های کمی جدا می‌سازد. گرچه در این روش‌شناسی‌ها، وجود سوگیری‌های فرد را مورد توجه قرار می‌دهند اما در پژوهش‌های پدیدارشناختی تلاش برای کنار نهادن این سوگیری‌ها برای دست‌یابی به توصیفی صحیح از پدیده مورد نظر است، در حالی که از منظر روش‌شناسی هرمنوتیکی توجه به سوگیری‌های فرد از آن جهت اهمیت دارد که بدون آنها دستیابی به تفسیری مناسب امکان‌پذیر نیست. با توجه به این نکته که سوگیری‌های فرد با تغییر موقعیت تاریخی وی تغییر می‌کنند، در پژوهش‌های هرمنوتیکی بر خلاف پژوهش‌های پدیدارشناختی دستیابی به دانش نهایی امکان‌پذیر نیست.

امروزه در تحقیقات کیفی روش‌شناسی‌های مختلفی بوجود آمده که در آنها به جای تأکید بر پیش‌بینی، کنترل و اندازه‌گیری، بر کشف، توصیف و معنی‌تأکید می‌کنند. روش‌شناسی‌های مربوط به پژوهش‌های کیفی رشد قابل توجهی یافته است، که کوشش در این راستا بایستی تداوم یابد.

واژگان کلیدی: روش‌شناسی، پدیدارشناسی، هرمنوتیک، هوسرل، هایدگر

منابع

- 1- Allen, D. G. (1995). Hermeneutics: philosophical traditions and nursing practice research. *Nursing Science Quarterly*, 8(4), 174-182.
- 2- Barclay, M. W. (1992). The utility of hermeneutic interpretation in psychotherapy. *Theoretical & Philosophical Psychology*, 12(2), 103-118.
- 3- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2000). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- 4- Laverty, S. M. (2003). Hermeneutic phenomenology and phenomenology: A comparison of historical and methodological considerations. *International Journal of Qualitative Methods*, 2(3), 1-29.
- 5- Osborne, J. (1994). Some similarities and differences among phenomenological and other methods of psychological and other methods of psychological qualitative research. *Canadian Psychology* 35(2), 167-189.